

Geachte Kamerleden, leden Tweede Kamercommissie Onderwijs,

Ik had graag ingegaan op uw uitnodiging om op 4 september een rondetafelgesprek te houden over artikel 23 grondwet. Ik ben dan (tot 10 september) echter in het buitenland. In de notitie hieronder wil ik graag schriftelijk enkele punten inbrengen. Indien nodig en/of gewenst maak ik graag met u na 10 september een afspraak om een en ander nader toe te lichten of te bediscussiëren.

Met vriendelijke groet

*Werner van Katwijk
Ouders van Waarde*

De vrijheid van onderwijs draagt mede bij aan de hoge internationale positie van het Nederlandse onderwijs. In mijn periode als voorzitter en secretaris-generaal van de Europese oudervereniging EPA constateerde ik dat er met bewondering over gesproken werd bij de Europese Commissie, de OECD, op diverse Ministeries van Onderwijs in het buitenland, bij vergaderingen van diverse internationale NGO's en dat er een algemeen gevoel was dat Nederland op onderwijsgebied 'zijn zaakjes voor elkaar had'. Met keek naar de wijze van organiseren, de maatschappelijke bedding van scholen en de inzet en participatie van burgers voor 'hun' scholen. Delegaties uit voormalige Oostbloklanden zoals Polen bezochten ons met de vraag hoe men het Nederlandse onderwijssysteem in hun eigen land konden introduceren.

Tegelijkertijd maak ik, sinds ik in 1983 mee ging draaien in het landelijk onderwijsoverleg, mee dat het systeem regelmatig ter discussie wordt gesteld in Nederland zelf. Echter niet door de mensen waar het om gaat in het onderwijs; de ouders, leerlingen of leerkrachten. Ik kan me in de 36 jaar dat ik meedraai niet een substantieel protest van leerlingen, ouders of leerkrachten herinneren over het onderwijsbestel met openbaar en bijzonder onderwijs zoals wij dat hebben. Er is een grote mate van tevredenheid. Het ter discussie stellen kwam altijd (uit de studeerkamers) van belangenorganisaties, individuele publicisten of beleidsmakers op landelijk niveau.

Het naast elkaar bestaan van verschillende type scholen (christelijk, katholiek, reformatorisch, joods, islamitisch, openbaar, scholen met een bijzondere pedagogische basis e.a.) leidt immers ook niet tot maatschappelijke scherpe scheidslijnen. Het past namelijk in de volksaard om rekening te houden met de pluriformiteit binnen de Nederlandse cultuur. Het past in de huidige samenleving dat ook vrijwel alle bijzondere scholen vrijwillig voor een pluriforme leerlingbevolking kiezen. En kinderen in de meeste situaties ook 'ongedeeld naar de bijzondere school' gaan. Het Nederlandse onderwijssysteem segregereert niet. Hoogleraar Nederlandse Literatuur en Cultuurgeschiedenis Lotte Jensen noemde recent in Trouw zelfs het bestaan van bijzonder onderwijs in Nederland een positieve factor bij de verklaring waarom men in haar geboorteland Denemarken zo veel krampachtiger omgaat met allochtone bevolkingsgroepen dan in Nederland. Door het bijzonder onderwijs leert men in Nederland dat er verschillen zijn, leert men er ook mee omgaan en accepteert ze ook eenvoudiger.

Het Nederlandse onderwijssysteem is mede door de volksaard ook een adaptief systeem. Wijzigingen in de bevolking, in de cultuur of in de religieuze stromingen groeien zonder al te veel problemen in

het systeem in. Ook in de onderlinge verhoudingen tussen openbaar onderwijs en het bijzonder onderwijs waren er aanpassingen mogelijk. Een 'bevredigingscommissie' De Roos – Tilanus zorgde bijvoorbeeld voor meer ruimte voor het openbaar onderwijs in de jaren 50-60. De kern van het systeem en de flexibiliteit daarvan bleef goed passen.

In discussies duikt wel eens het jaar 1917 op als de start van het verschil tussen openbaar onderwijs en bijzonder onderwijs. 1917 was echter het jaar van de financiële gelijkstelling. Het bijzonder onderwijs bestond al sinds Karel de Grote en Alcuinus van York in 781 de kapittelscholen mogelijk maakten. (Et ut scolae legentium puerorum fiant...' 'En dat er scholen gesticht zullen worden, waarin de kinderen lezen ...'). In de eeuwen daarna waren het Abdijen, Kerken, Diaconieën, Stedelijke overheden, schoolverenigingen en andere organisaties (zoals de Maatschappij tot Nut van het Algemeen) en particuliere initiatiefnemers die scholen stichtten. Pas in 1806 werd via de Onderwijswet van der Palm het landelijk bestuur betrokken bij het onderwijs en kwam er (eerst nog christelijk) openbaar onderwijs. Het ministerie van Onderwijs dateert van nog veel later en ontstond na de financiële gelijkstelling. Als je dat afzet tegen de oudste nog steeds bestaande school, het Johan de Witt gymnasium in Dordrecht (gesticht in 1253), is het Ministerie eigenlijk nog piepjong.

De Nederlandse bevolking is van oudsher bepaald bij de noodzaak van samenwerking en eigen initiatief om zaken te regelen. Of het nu gaat om Waterschappen 'om de voeten droog te houden', Ziekenhuizen, Armenzorg, Woningbouwverenigingen, Kamers van Koophandel, pensioenvoorziening of om scholen, het initiatief lag altijd bij de burgers zelf. Overheden sloten pas (veel) later aan. Nederland werd een land met een groot en actief maatschappelijk middenveld en bijpassende volksaard. En haar burgers leunen veel minder dan in andere landen op een overheid, die toch altijd achterliep. Dan wel een overheid die in de ene periode zich nadrukkelijk manifesteerde maar die zich tien jaar later zich net zo makkelijk weer terugtrok als de politieke visie omsloeg. Mede door die ingebakken volksaard is het bijzonder onderwijs populair. Voor de financiële gelijkstelling in 1917 ging, ondanks de financiële offers die moesten worden gebracht, ruim 30% van de kinderen naar bijzondere scholen. Na de financiële gelijkstelling liep dat snel op tot bijna 70% van de kinderen. Die verhouding is nu nog ongeveer zo. Terwijl in iedere plaats wel een openbare school aanwezig is en ouders zich daar gemakkelijk kunnen inschrijven als ze moeite zouden hebben met het bijzonder onderwijs groeit het openbaar onderwijs niet of nauwelijks. Er is een grote tevredenheid onder de ouders voor wat betreft het onderwijsaanbod.

Daar tegen in gaan pleidooien, van de ideële voorstanders van openbaar onderwijs, die ik in de afgelopen 36 jaar zelf meemaakte. (o.a. 'De eerste of de laatste school in het dorp of wijk moet een openbare school zijn', 'De eerste school die wordt gesticht in een grote nieuwe woonwijk moet een openbare school zijn', 'Bij het stichten van (nieuwe) afdelingen op scholen VO moet eerst het openbaar onderwijs de mogelijkheid krijgen', 'Er moet periodiek aan de ouders worden gevraagd of de richting van de school nog wel in overeenstemming is met hun wens (echter ....een openbare school mag niet van kleur verschieten als ouders dat zouden wensen)', 'bij fusie van een openbare school en een bijzondere school moet de gefuseerde school openbaar zijn'.). En de vraag daarbij is telkens... waarom?

Waarom wordt een keuze van ouders voor een bijzondere school door die ideële voorstanders van openbaar onderwijs niet serieus genomen? Waarom gaan zij er van uit dat die ouders niet voldoende bij machte zijn om te kiezen? Dat zij beter dan de ouders zelf weten dat die ouders liever een openbare school willen? Dat slechts 30 % van de ouders een goede keus weet te maken?

Recent kwam er weer kritiek op het bijzonder onderwijs omdat het mogelijk maakte dat er in een bepaalde school een salafistische schooldirecteur en / of schoolbestuur kon zijn. Salafisme laat zich

echter niets gelegen liggen van een structuur. Hoeveel salafistische schooldirecteuren zijn er in andere landen met een monocultuur van openbaar-/staatsonderwijs? Ook openbaar onderwijs is kwetsbaar zoals we zelf in de Tweede Wereldoorlog hebben ervaren toen de bezetter het openbaar onderwijs gelijkschakelde en verbood om joodse onderwijzers te hebben.

Wat zowel het openbaar als bijzonder onderwijs minder kwetsbaar zou maken is als de ouders (weer) nauwer betrokken zouden zijn bij het besturen van de school en daarmee zorgen voor een maatschappelijke inbedding en verantwoording. Het bijzonder onderwijs zorgt er voor dat ouders een scala aan keuzemogelijkheden hebben zodat ze een school kunnen kiezen die past bij hun opvoedingsidealen. Dat is ook altijd zo betoogd. De financiële gelijkstelling kwam er omdat recht gedaan moest worden aan de ouders die, als zij hun kinderen op een bijzondere school hadden, dubbel moesten betalen (via de belasting voor de openbare school en ook moesten betalen voor de eigen school die geen rijksfinanciering had).

De ouders van de scholen zowel openbaar als bijzonder zijn in de laatste decennia echter langzaam op afstand komen te staan. Dat komt o.a. door de ingewikkelde regelgeving en de te lopen risico's waardoor er professionele bestuurders moesten komen, door schaalvergroting waardoor het zicht op de 'eigen school' verloren ging. Maar het kwam ook doordat ouders zelf minder tijd te besteden hebben (of wilden besteden) aan verenigingszaken waardoor uiteindelijk verenigingen in stichtingen werden omgezet.

Op de vraag; is de vrijheid van onderwijs nog van deze tijd is mijn antwoord ja en misschien zelfs meer dan vroeger want het past ook in een participatiemaatschappij waarbij burgers zelf zaken regelen bij een terugtrekkende overheid (of bij een onvoorspelbare overheid die zich in het ene decennium nadrukkelijk bemoeit met de scholen en in het decennium daarop onder druk van de financiën of een andere politieke visie weer voorstaat op deregulering en autonomievergroting) . Echter het zou een verbetering zijn als ouders weer meer betrokken zouden zijn bij het bestuur van een school. Ouders van Waarde zou daarover graag nader overleg hebben.

Herbergt het huidige systeem voldoende een gevarieerd onderwijsaanbod? Dat is een vraag die ook de onderwijsraad stelt.

Dat is door ons moeilijk te bepalen. Bij ons zijn geen initiatieven bekend die vanwege de huidige wetgeving geen mogelijkheden hebben zich te ontplooiën.

Bij laatste nieuwe 'stromingen' c.q. initiatieven/ontwikkelingen zoals de Ipad-scholen en de Iederwijs-scholen zijn wel kanttekeningen te plaatsen over het risico dat werd gelopen met de kwaliteit van het onderwijs aan de deelnemende kinderen. Zeker toen het onderwijsconcept niet de resultaten had die men verwachtte.

Onderwijs heeft ook een emancipatorische functie. Zowel voor de leerlingen/burgers als voor de onderwijsvernieuwingsidealen. De doorwerking van zaken uit o.a. het Jenaplan- en Montessorionderwijs naar het reguliere onderwijs was veel stroever gegaan als er eerst niet (bijzondere) scholen waren geweest die ervaring daarmee hadden opgedaan.

Ouders van Waarde is in principe voor een richtingvrije planning. Echter ook dat kent zijn beperkingen. Met name daar waar het de kwaliteit van het onderwijs, en dus de positie c.q. belangen van de leerlingen aangaat. Hoe die grens echter wordt getrokken is niet eenvoudig.

mr. Werner van Katwijk

bestuurder OUDERS VAN WAARDE